

Морфологічні та семантичні особливості суб'єктного компоненту англійської абсолютної конструкції

Англійська абсолютна конструкція (АК) є особливим типом вторинної предикації, що має бінарну структуру та складається з іменної групи в якості вторинного суб'єкта і з неособової форми дієслова (дієприкметника I, дієприкметника II, інфінітива) чи недієслівної частини мови (іменникової, прикметникової, прислівникової чи прийменникової фрази) в якості вторинного предикату. Однією з найважливіших рис АК є наявність у ній власного суб'єкта, що відрізняється від суб'єкта матричного речення, наприклад: *Katherine sat silently for a long moment*, [_{AC} ***her eyes growing perceptibly wider***], [_{AC} ***the color draining from her cheeks***] [BNC, FNT]; *Nathan was standing defiantly*, [_{AC} ***hands in pockets***], *near the window* [BNC, AD9 2]. Абсолютна конструкція неодноразово ставала об'єктом дослідження багатьох граматичних розвідок здебільшого в якісному аспекті, в той час як її кількісні характеристики ще не є вповні вивченими. Метою запропонованої статті є розглянути особливості морфологічного та семантичного втілення суб'єктного компонента одного з типів англійської абсолютної конструкції – неаугментованої абсолютної конструкції з дієприкметником I [_{AC}[Subj_{noun, pronoun}][Pred_{Participle I}]] – на основі аналізу частотного розподілу зазначеної синтаксичної структури у корпусі BNC-BYU [8]. Аналізу піддано вибірку, в якій налічується 3021 приклад досліджуваної конструкції, відібраних із зазначеного корпусу.

Морфологічний аналіз досліджуваних АК засвідчив, що у ролі суб'єктного компонента АК кількісно превалюють іменники (субстантивні словосполучення). У нашому матеріалі це 883 різних іменників у 2277 АК, як-от у (1–2):

(1) *And she flounced up to the house, [AC **her long black hair swinging rebelliously down her back from under her red woollen cap**] [BNC, CDN]*

(2) *Runner still stood motionless, [AC **eyes staring straight ahead**], [AC **the blue veins in his bulbous red nose standing out like lines on a map**] [BNC, B3J]*

Вживання займенників у якості суб'єкту аналізованої конструкції зафіксовано у 754 випадках, приклади (3–6):

(3) *He had been abroad, and things had been too much for his younger brother, [AC **he having been deserted by his parents**] [BNC, H0B]*

(4) *We saw them off at the airfield, [AC **we being Sogono and myself**] [BNC, H9N]*

Примітно, що у вибірці також зафіксовано випадки вживання числівників у ролі суб'єктного компонента АК. Проте, здебільшого це еліптичні субстантивні словосполучення, в яких іменник є випущеним, наприклад (5–6), тому відносимо їх до суб'єктного компонента вираженого іменником:

(5) *They came past him at a run, three of them, [AC **two heading straight for the room that Pope had indicated on the floor plan**] [BNC, FS8]*

(6) *Cholangiography (endoscopic retrograde cholangiopancreatography or percutaneous transhepatic cholangiography) showed an upper third bile duct stricture in 27 patients, [AC **18 being malignant and six having positive cytology (33%)**] [BNC, HWS]*

Проаналізувавши частотний список іменників у ролі суб'єктного компонента досліджуваних АК, ми виявили, що лексеми з низькою частотою вживання (1-5 слововживання) складають у ньому майже 90%, решту 10% припадає на лексеми з частотою вживання 6 і більше. Найчастотнішою лексичною одиницею, що безперечно кількісно переважає інші високочастотні одиниці, є лексема *eyes* – 367 слововживань, а на другому місці лексема *hand(s)* – 114 вживань, решта іменників не перевищили 60 випадків вживання у досліджуваній структурі. У Таблиці 1 надано 40 найчастотніших іменників, що були зафіксовані у здійсненій вибірці.

Таблиця 1

**40 найчастотніших іменників у ролі суб'єктного компоненту
неаугментованої абсолютної конструкції**

[Subj_{noun, pronoun}][Pred_{Participle I}] за даними корпусу BNC-BYU

1.	eyes	367	15.	weather	21	29.	things	10
2.	hand(s)	114	16.	gaze	18	30.	nostrils	9
3.	face	56	17.	hair	17	31.	stomach	9
4.	tears	43	18.	smile	17	32.	mother	9
5.	voice	41	19.	teeth	17	33.	sun	9
6.	heart	39	20.	cheeks	13	34.	tail	8
7.	mouth	38	21.	father	13	35.	purpose	8
8.	arms	35	22.	breath	12	36.	people	7
9.	lips	29	23.	chin	12	37.	spirits	7
10.	mind	29	24.	feet	11	38.	object	7
11.	fingers	27	25.	legs	11	39.	emphasis	7
12.	head	27	26.	shoulders	11	40.	breast	6
13.	body	23	27.	difference	11			
14.	chest	21	28.	exception(s)	11			

З аналізу даних Таблиці 1 стає очевидним, що більша частина найчастотніших іменників у досліджуваній конструкції позначає "невіддільну власність", тобто речі, що не можуть бути відокремлені від їх власників [5: 10; 6: 7]. Це особливо є валідним для підметів, виражених соматичними іменниками (*eyes, hand(s), face, tears* та ін.). Але навіть і в інших іменниках списку присутнє значення невіддільності, наприклад, *father, mother* – найближчі члени сім'ї.

Отож, семантичний аналіз іменників з Таблиці 1 показує, що серед 40 найуживаніших іменників в якості суб'єктного компоненту конструкції домінують соматизми (29 лексем), тобто номінації елементів будови тіла людини. З-поміж іменників-соматизмів переважають назви зовнішніх частин тіла людини, що функціонально очевидні для людини (*head, face* та їх складові частини – *eyes, lips* (13 лексем)), внутрішніх елементів організму – елементів систем, що не позначають частин тіла людини, але входять до його складу (*voice,*

mind, gaze, smile, breath (8 лексем)), кінцівок (*hand, leg* (5 лексем)), та внутрішніх органів – 2 лексеми.

Припускаємо, що виключне домінування іменників-соматизмів у ролі суб'єктного компоненту аналізованої конструкції, з одного боку, може зумовлюватися тим фактом, що ця структура переважно вживається у художній прозі, де, як ми вже довели [4], АК виступає компактним способом пакування дескриптивної інформації та надання додаткових деталей до головної ідеї, зокрема, описових деталей, що зображують зовнішність, а не дію. А з іншого, завдяки двоплановості своєї семантики, соматизми крім інформації про об'єкт номінації, мають здатність також передавати інформацію про емоційно-психічний стан людини, стаючи знаками інших знаків – мімічних рухів чи жестів, що виступають конвенційними позначеннями внутрішнього стану людини. Так, іменники-соматизми у досліджуваних АК, не лише описують зовнішність людини, але й вказують на її емоційно-психічний стан, наприклад

(7) *Today he was more talkative than she had ever known him, pleased with life, [AC his eyes shining with enthusiasm] [BNC, ACB] – задоволення життям.*

(8) *"Sara?" he said, uncertain, [AC his voice shaking] [BNC, H7F] – невпевненість.*

(9) *She held out her hand. He just touched it, [AC his hand trembling] [BNC, FR6] – збентеження.*

Здатність до вираження інформації про різні (фізичні, емоційні, психологічні) стани людини й про притаманні їй риси характеру є однією із специфічних особливостей позначень частин тіла, проте різні соматизми мають різний потенціал у цьому плані [3: 37]. Наприклад, у нашій вибірці найчастотнішим іменником виявився соматизм *eyes* (367 слововживань), за ним з великим відривом слідує лексема *hand(s)* (114 слововживань), а на третьому місці із вдвоє меншою частотою – лексема *face* (56). Певним чином таке частотне вживання вказаних лексем пояснюється позамовними факторами: згідно думки психологів "більшість людей в процесі спілкування концентрує свою увагу на обличчях партнерів і більш за все на очах,

які виявляються видимим центром людини для суб'єкта, що сприймає" [1: 17-18]. Отож, обличчя та очі виступають одним із найважливіших засобів вираження всієї різноманітності емоцій людини та слугують важливим джерелом інформації про її почуття, і це відображається у мові. Крім того, лише 35% інформації передається за допомогою мови. До інших невербальних способів спілкування відноситься соматична мова: мова жестів, рухів, поз, міміки, виразу обличчя, яка також слугує для вираження інформації. Невербальні засоби, що утворилися історично раніше і сприймаються безпосередньо, здатні сильніше впливати на адресата, передавати найтонші відтінки відношення, емоції, оцінки, з їх допомогою можна передавати інформацію, яку важко чи за певних умов незручно виразити словами [2: 170-173].

Що стосується таких іменників з частотного списку як *weather*, *difference*, *exception(s)*, *things*, *purpose*, *object*, *emphasis*, то їх частотність в аналізованій вибірці пояснюється їх вживанням у складі ідіоматичних виразів, як-от:

(10) [_{AC} ***Weather permitting***], *there are frequent painting and sketching expeditions available to all members* [BNC, C89]

(11) *As the title indicates, life is presented as being like a game of hopscotch*, [_{AC} ***the object being to find a way to the square of ultimate reality***] [BNC, APS]

Традиційним для граматики є твердження, що абсолютні конструкції не є експліцитно поєднані з матричним реченням синтаксично і не поділяють з ним жодного елемента, навіть на семантичному рівні [7: 1120]. Проте наші спостереження над відібраним матеріалом спростовують цю точку зору і свідчать, що експліцитно виражений підмет абсолютної конструкції у більшості випадків знаходиться у відносинах кореференції з конститuentом матричного речення, найбільш типово з підметом. Одним із підтверджень наявності кореференції між АК та конститuentом матричного речення слугує факт вживання суб'єктного компоненту АК з детермінантом (присвійним займенником або означеним артиклем). Таке вживання присвійного займенника отримало назву

"абсолютний присвійний займенник" [6: 1]. У нашій вибірці детермінантне вживання суб'єкта АК у кількісному відношенні суттєво переважає над бездетермінантним вживанням (див. Табл. 2):

Таблиця 2

Кількісне співвідношення детермінантного та бездетермінантного вживання суб'єктного компонента неаугментованої абсолютної конструкції

[Subj_{noun, pronoun}][Pred_{Participle I}] за даними корпусу BNC-BYU

суб'єктний компонент АК + детермінант		суб'єктний компонент АК – детермінант АК
Займенник		239
his	487	
her	271	
their	111	
my	69	
our	26	
its	8	
your	2	
much/many	18	
Артикль		
the	233	
РАЗОМ:	992	239

Як видно з даних Таблиці 2, найчастіше суб'єкт АК детермінований присвійними займенниками третьої особи однини і множини (*his, her, their*), й набагато менше у кількісному відношенні займенниками першої особи однини і множини (*my, our*) та практично не вводиться займенником другої особи (*your*). На нашу думку, переважання займенників третьої особи однини в аналізованому матеріалі пояснюється переважним вживанням АК у художньому мовленні, де оповідь від третьої особи є типовим способом викладу.

Як ми вже зазначали, суб'єктний компонент АК також виражається займенником, у нашому матеріалі зафіксовано 754

випадки. Кількісний аналіз груп займенників у ролі суб'єкта АК надано в Таблиці 3:

Таблиця 3

Кількісний аспект вживання груп займенників у ролі суб'єктивного компоненту неаугментованої абсолютної конструкції [Subj_{noun, pronoun}][Pred_{Participle I}]] за даними корпусу BNC-BYU

Особові займенники				Неозначені займенники		Зворотні займенники	
в номінативному відмінку		в об'єктному відмінку					
it	96	me	36	one	139	himself	11
he	44	him	15	everyone	24	themselves	8
she	32	them	4	the other	19	who	5
you	23	us	3	something	15	herself	4
I	10			someone	13	itself	3
they	7			none	12		
we	2			everybody	10		
				somebody	8		
				nobody	7		
				anyone	7		
				everything	6		
				nothing	6		
				no-one	3		
				another	2		
				anything	1		
Разом	207	Разом	58	both of us	1		
Разом	у	групі:	Разом у групі:	Разом у групі:	Разом у групі:	31	265
РАЗОМ:						569	

Отож, як видно з таблиці, у якості суб'єкта АК домінують неозначені займенники, зокрема займенник *one*. На другому місці знаходяться особові займенники, що переважно вживаються в номінативному відмінку (207 слововживань), але разом з тим

відзначено немало кількість об'єктних займенників в об'єктному відмінку (58 вживань). Звідси, на нашу думку, назва "абсолютна номінативна конструкція" для сучасної англійської мови не є правомірною, а тому для того, щоб уникнути питання про відмінок, пропонуємо вживати термін "абсолютна конструкція". Найменше у ролі суб'єкте зафіксовано зворотні займенники.

Таким чином, здійснений аналіз морфологічних та семантичних особливостей суб'єктного компоренту англійської АК у кількісному аспекті виявив, що суб'єкти, виражені іменниками, кількісно переважають над суб'єктами, вираженими займенниками. Серед іменників домінують іменники на позначення відносин невіддільної власності, що зокрема виражається через іменники-соматизми. Серед суб'єктів АК, виражених займенниками, найбільш частотними є неозначені та особові займенники. Причому особові займенники вживаються як в номінативному, так і в об'єктному відмінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бодалев А. А. Восприятие человека человеком / А. А. Бодалев – Л.: ЛГУБ 1965. – 123 с.

2. Грушевицкая Т. Г. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов / Т. Г. Грушевицкая, В. Д. Попков, А. П. Садохин / Под ред. А. П. Садохина. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 352 с.

3. Жданова Л. А. Соматизмы в языке и в художественном тексте / Л.А. Жданова // Текст. Структура и семантика. Доклады VIII-ой Международной конференции/ Отв. редактор проф. Е. И. Диброва / Под ред. Л. Т. Касперова, Н. В. Смирнова. – Филология. – СпортАкадемПресс, Москва, 2001. – С. 36–42.

4. Жуковська В. В. Функціонування абсолютної конструкції у сучасній англійській мові (на матеріалі Британського національного корпусу) / В.В. Жуковська // Матеріали онлайн конференції "Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури" – Житомир, 2016. – С. 40–51.

5. Heine B. Possession: cognitive sources, forces, and grammaticalization / B.Heine – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 274 p.

6. Hasselgård H. Possessive absolutes in English and Norwegian / H. Hasselgård // Big Events, Small Clauses: The Grammar of Elaboration. – Berlin, Boston : De Gruyter, 2012. – P. 229-258.

7. Quirk, R. A Comprehensive Grammar of the English Language / R. Quirk, S. Greenbaum., G. Leech, and J. Svartvik – London, New York : Longman, 1985. – 1773 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ:

8. British National Corpus (BNC-BYU) – Електронний ресурс – Режим доступу <http://corpus.byu.edu/bnc/>